

Het herdenken

Columns - 20 december 2022 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

Daar was het dan: de Nederlandse regering bood op 19 december excuses aan voor het slavernijverleden. Lang heeft het geduurd, en nog steeds blijkt er onenigheid over te zijn. In vergelijking daarmee doen ze dat in Duitsland, de *Exportweltmeister* in het schuldbewust herdenken, een stuk beter - toch?

Op het eerste gezicht is dat inderdaad zo. Onlangs was ik uitgenodigd bij een bijeenkomst van Duitse politici om iets over mijn land van herkomst te vertellen. Al gauw kwam het onderwerp 'verwerking van het koloniale verleden' aan bod. Vreemd, vonden we allemaal, dat die Nederlanders daar zo lang over doen. Hoewel het in het zaaltje niet werd uitgesproken, was er een zekere trots over de eigen aanpak hierbij onmiskenbaar.

Goed, in Duitsland heeft het tot diep in de jaren negentig geduurd voordat het herdenken van de Holocaust breed geaccepteerd was, maar daarna ging het relatief snel. In een paar jaar wisten ze met een aantal monumenten de DDR-dictatuur een plek te geven en nu hebben ze ook nog even een nieuwe omgang met het koloniale verleden erdoorheen gekregen. Nog geen vijf jaar geleden was zich nauwelijks iemand ervan bewust dat Duitsland überhaupt een koloniaal verleden had, maar in meerdere steden is nu besloten straten met koloniale namen te hernoemen, en de bondsregering heeft aangekondigd niet alleen een paar, maar álle [Benin-bronzen aan Nigeria terug te geven](#).

In vergelijking daarmee ziet het buurland Nederland er verbazend onervaren uit - en ook nogal onwillig. Al bij het herdenken van de Tweede Wereldoorlog duurde het lang voordat er inzicht kwam dat Nederland zelf geen onbesmet blazoen heeft, maar met het koloniale verleden duurt dat nog veel langer. Een kleine meerderheid van de Nederlanders vindt excuses voor slavenhandel nog steeds niet nodig omdat het allemaal zo lang geleden is. 'Wat doen ze toch moeilijk', hoor ik vaak als ik aan Nederlanders vertel over de Duitse herdenkingscultuur - maar om de eigen geschiedenis te begrijpen is een beetje 'moeilijk doen' toch niet slecht.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen

met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Geen wonder dus dat Duitsland de laatste jaren internationaal regelmatig als een 'voorbeeld' in het herdenken wordt aangehaald. Het besef dat 'het verleden in het heden doorwerkt', zoals Rutte het in zijn toespraak zei, is dagelijkse kost in Duitsland, van de basisschool tot aan de tv-programmering. En toch vroeg ik me bij de Nederlandse discussies over het koloniale verleden ineens heel oneerbiedig af of Duitsland misschien ook iets van Nederland kan leren.

Op de Nederlandse televisie zie ik hoe meelevend knikkende NOS-journalisten zowel nazaten van slaven als boze burgers die 'tegen excuses zijn' interviewen. Ook Rutte zelf geeft toe dat hij het belang van excuses 'vroeger' niet begreep. Ik kijk er verbijsterd naar, in Duitsland zou een dergelijk laagdrempelige discussie direct als 'populistisch' worden afgewezen. De Duitse landelijke media laten geen morele zwakheden toe, laat staan rechts onbegrip.

De juiste richting van het herdenken wordt door de intellectuele elite aangegeven, en terwijl er in de jaren negentig nog progressieve én conservatieve denkers over de rol van de 'schuld' in de Duitse geschiedenis te horen waren, is die laatste groep nu opvallend stil. Streng-moraliserende linkse denkers, zoals de historicus Jürgen Zimmermann, bepalen het debat over het koloniale verleden en ze grijpen het thema aan om hun visie op het hedendaagse Duitsland uit de doeken te doen: dat was rond 1900 al racistisch, in 1933 nog steeds, en in de 21ste eeuw eigenlijk ook nog.

Het doel mag nobel zijn, maar het gebrek aan een brede maatschappelijke discussie heeft een flink nadeel. De Duitse herdenkingscultuur heeft weliswaar een meerderheid achter zich, maar de onvrede in conservatieve kringen is groter dan het lijkt; bij de AfD hebben ze niet voor niets de aanval op de herdenkingscultuur tot een van hun belangrijkste speerpunten gemaakt. Inwoners met migratieachtergrond komen ondertussen nauwelijks aan het woord. Je kan je daarom afvragen voor wie het herdenken in Duitsland nu precies is bedoeld: voor diegenen om wie het echt gaat, of voor het goede geweten van de politieke en intellectuele elite.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/52952/het-herdenken>